

ODKRYWANIE TOŻSAMOŚCI

Kontekst ogólny

Świadomość własnej tożsamości jest podstawą zaangażowania społecznego. Tożsamość - w kategoriach psychologii rozwojowej - odnosi się do kreowania obrazu siebie, poczucia własnej wartości i indywidualności, które zachodzi około 7-12 roku życia. Na kształtowanie tożsamości wpływa w znacznym stopniu uczenie o emocjach i rozwijanie inteligencji emocjonalnej.

Systematyczna i pogłębiona refleksja nad pojęciem tożsamości pozwala na rozwijanie takich umiejętności, które umożliwiają - poprzez przyglądanie się emocjom własnych i innych osób oraz ich rozpoznawanie i nazywanie - określenie własnej tożsamości. Świadomość emocjonalna pomaga w odkryciu znaczenia umiejętnego zarządzania emocjami (np. frustracją, złością, radością), uczy zdolności do opóźniania gratyfikacji, radzenia sobie w sytuacjach zagrożenia oraz wspiera rozwijanie kompetencji społeczno-emocjonalnych (np. takich jak słuchanie czy empatia).

Rozwijanie kompetencji społeczno-obywatelskich jest m.in. celem edukacji obywatelskiej. Dlatego dzieci w wieku 8-12 lat powinny ją rozpocząć od zrozumienia, jak ważne jest poczucie ich własnej tożsamości, a dopiero w dalszej kolejności poznawać relacje, jakie zachodzą pomiędzy jednostką a społecznością (rodziną, rówieśnikami, przyjaciółmi, dalszym środowiskiem).

Nauka edukacji obywatelskiej powinna zatem przebiegać w oparciu o model uczenia się bazujący na poczuciu tożsamości, wykorzystującym biograficzne i osobiste doświadczenia dzieci. Tylko poszukiwanie odpowiedzi na pytania: *Kim jestem? Co jest dla mnie ważne? Co jest uczciwe? Co jest sprawiedliwe/niesprawiedliwe? Jak chcę, by mnie traktowano?* dzieci mają możliwość dowiedzieć się kim są, jaki jest ich stan emocjonalny, oraz wyciągnąć wnioski na temat własnej tożsamości, a dzięki tej wiedzy są gotowe na właściwe interakcje z otoczeniem. Tylko te dzieci, które rozumieją swoje emocje i swoją tożsamość, łatwo nawiązują kontakty z innymi, czy to w grupie czy indywidualnie.

Oczywiście taka edukacja niesie pewne ryzyko. Rozpoczynając nauczanie od zadania dzieciom pytań na temat uczciwości, emocji, itp., można stworzyć sytuację, w której będą musiały zmierzyć się z negatywnymi doświadczeniami z życia prywatnego.

Kontekst polityki europejskiej

W europejskiej polityce edukacyjnej istnieje kilka bezpośrednich odwołań do koncepcji uczenia się w oparciu o budowanie tożsamości.

W Karcie Praw Podstawowych Unii Europejskiej Art.1. mówi o tym, że *Godność człowieka jest nienaruszalna. Musi być szanowana i chroniona. Zgodnie z Art. 21 Zakazana jest wszelka dyskryminacja w szczególności ze względu na płeć, rasę, kolor skóry, pochodzenie etniczne lub społeczne, cechy genetyczne, język, religię lub przekonania, poglądy polityczne lub wszelkie inne poglądy, przynależność do*

mniejszości narodowej, majątek, urodzenie, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną

Rada Europy w jednym z czterech celów strategicznych na rzecz praw dziecka kładzie nacisk na wspieranie aktywnego uczestnictwa dzieci i wskazuje na obowiązek, który spoczywa na państwach członkowskich, aby wdrażać edukację na rzecz demokratycznego obywatelstwa i praw człowieka, a w szczególności edukację o prawach dziecka.

Aktywność: Radar Emocjonalny

Czas: 3 x 45 minut

Wiek: 8+

Uczeń/uczennica:

- wyjaśnia znaczenie emocji w codziennym życiu;
- wskazuje min. 5 cech, które go określają, charakteryzują;
- porządkuje cechy emocjonalne ze względu na ich znaczenie, występowanie u siebie lub innych, wywoływane reakcje itp.;
- rozpoznaje emocje własne i emocje innych;
- kontroluje swoje emocje (zwłaszcza negatywne).

Materiały dydaktyczne:

- rolka papieru do narysowania radaru emocjonalnego;
- wypisana i umieszczona w widocznym miejscu lista cech;
- schemat trójkąta (dla każdego ucznia).

Metodologia/Uwagi

Bardzo ważne jest stworzenie u uczestników tego ćwiczenia poczucia bezpieczeństwa oraz atmosfery, w której każdy swobodnie będzie mógł wyrażać własne emocje.

Nauczyciel powinien tak zorganizować pracę grupy, by każdy miał możliwość, poprzez partycypację i dialog, głębszego poznawania samego siebie oraz innych.

Przebieg

1. Nauczyciel wyjaśnia uczniom, że umiejętności, które będą nabywać i rozwijać pomogą im lepiej poznać samych siebie oraz swoje cechy osobowości, zainteresowania i wartości, które wyznają, itp. Zanim uczniowie zaczną pracę otrzymują listę cech (w zależności od wieku uczniów nauczyciel powinien wybrać z tej listy maksimum od 15 do 20 cech). Możesz te cechy wypisać na pojedynczych kolorowych kartkach. Upewnij się, że dzieci rozumieją wybrane przez ciebie słowa.

życzliwość, integralność, solidarność, pokora, radość, uczciwość, hojność, szczerowość, lojalność, uprzejmość, praca, chęci, uczucia, inteligencja, opanowanie, spokój, sprawiedliwość, siła, rozwaga, przezorność, rozsądek, ostrożność, znajomość siebie, tolerancja, współczucie, uległość, przyzwoitość, punktualność, odpowiedzialność, konstruktywna krytyka, bycie pomocnym, przyjaznym, pełnym szacunku, wdzięczność, empatia, umiejętność wybaczenia, wyrozumiałość, przezwyciężanie, przedsiębiorczość, poświęcenie, dystans, wytrwałość, pozytywne nastawienie,

przyznawanie się do błędów, przywiązanie, wierność, pewność siebie, koleżeństwo, etyka, moralność, prawość, zgoda, uroda, emocjonalność, wrażliwość, dobre samopoczucie, zdrowy rozsądek, dobra zabawa, porządek, cierpliwość, autentyczność, szczęście, obiektywizm, towarzyskość, optymizm, trzeźwość, posłuszeństwo, samoocena, zaangażowanie, siła charakteru, odwaga, staranność, elastyczność, pogoda ducha, ekologia, nieroztropność, pochopność, bezmyślność, niegodziwość, egoizm, arogancja, zazdrość, zdrada, próżność, zdradzieckość, zakłamanie, niewierność, nieszczęście, nonkonformizm, narcyzm, oportunizm, niedojrzałość, brak zrozumienia, rasizm, ksenofobia, nieufność, oprawca, lekkomyślność, pycha, nietolerancja, skąpstwo, przemoc, duma, uprzedzenie, itp.

3

2. Uczniowie zapoznani zostają ze schematem równobocznego trójkąta podzielonego na pięć części (jak piramida żywienia). Prosimy uczniów, aby każdy indywidualnie wypełnił schemat według poniższej instrukcji:
- w podstawie trójkąta umieszczamy te ważne cechy wybrane z listy, które określają nas, jako ludzi: optymistów, pomocnych, szczęśliwych, kreatywnych, itp.
 - w drugiej części wypisujemy cechy, które są dla nas ważne, i których wymagamy od innych: przywiązane, wierność, koleżeństwo, szczerłość, itp.
 - w trzeciej części umieszczamy te cechy, które pokrywają się z naszymi cechami, a które też lubimy u innych.
 - w czwartej części powinny pojawić się te właściwości, które mają inni, a których nie dostrzegamy u siebie.
 - w ostatniej części umieszczamy przymioty, które my posiadamy, ale nie wymagamy ich od innych.

Uwaga! W przypadku młodszych dzieci można ograniczyć się do podziału trójkąta na 3 pierwsze obszary.

CECHY, KTÓRE POSIADAM ALE
NI WYMAGAM ICH U INNYCH

CECHY, KTÓRE LUBIĘ U INNYCH
ALE ICH NIE POSIADAM

CECHY, KTÓRE POSIADAM
I LUBIĘ U INNYCH

CECHY, KTÓRE LUBIĘ U INNYCH

CECHY, KTÓRE POSIADAM

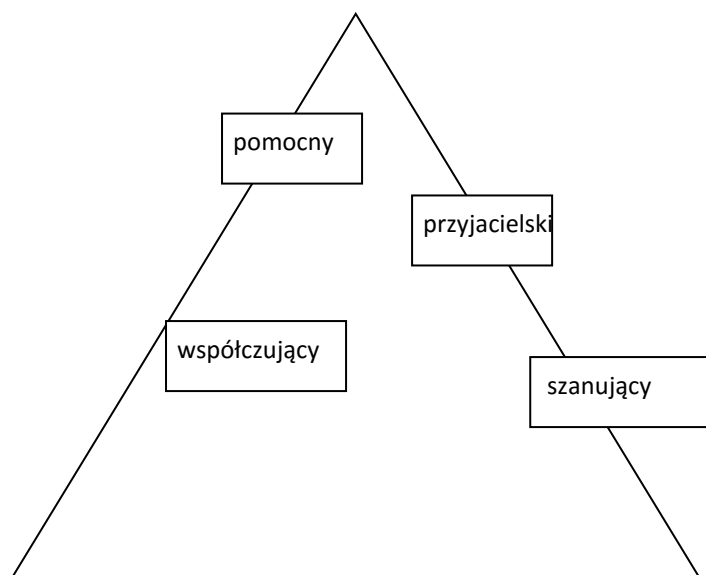

Erasmus+

The project ENGAGE has been funded with support from the EU-ERASMUS+ programme [2014-1-FR01-KA200-008747]. This publication reflects the views of the authors only and the European Commission cannot be held responsible for any use which may be made of the information contained therein.

3. Po ukończeniu trójkątów, uczniowie poproszeni zostaną o opisanie przynajmniej jednej sytuacji, w której cechy znajdujące się w podstawie trójkąta przyczyniły się do tego, że inni poczuli się lepiej (np. w przypadku szczerości, w jakiej sytuacji poprzez bycie szczerym sprawiłeś/sprawiłaś, że komuś poprawiło się samopoczucie).
4. Następnie uczniowie opisują, w jaki sposób cecha, której wymagają od innych (z drugiej części trójkąta) przyczyniła się do tego, że ich samopoczucie uległo poprawie. Ćwiczenie to uczniowie mogą zrealizować w parach.
5. Kolejne zadanie uczniów polega na tym, by w trójkącie dokładnie takim samym jak pierwszy, ale bez podziału na 5 części, uczniowie umieścili te cechy (min. 5), które sami mają i które chcieliby, aby mieli inni (przykład znajduje się poniżej).

4

Trójkąt ten stanowić będzie Emocjonalny Radar.

6. Krótco (max. 15 minut) porozmawiajcie o wypisanych cechach (zwróćcie uwagę na te cechy, które się powtarzają). Ponieważ zawiera on przymioty, które posiadamy i których wymagamy od innych możecie na ich podstawie zrobić „radar klasy/grupy”, aby potwierdzić, że większość z nas w swoim życiu emocjonalnym kieruje się bardzo podobnymi cechami.

BAZA DOBRYCH PRAKTYK

Institut for Situationsatz (ISTA) oferuje narzędzia edukacyjne, które pomogą dzieciom w zgłębianiu własnej tożsamości, w sposób pokojowy i otwarty na różnorodność.

<http://www.situationsansatz.de/fachstelle-kinderwelten.html>

Kompasik - poradnik edukacji na rzecz praw dziecka (Compasito – Manual on Human Rights Education for Children) to zbiór sprawdzonych pomysłów i ćwiczeń na temat edukacji na rzecz praw człowieka w pracy z dziećmi, w tym takich, które umożliwią dzieciom odkrywanie własnej tożsamości.

www.eycb.coe.int/compasito/

<http://www.bc.ore.edu.pl/Content/185/Kompasik.pdf> (wersja polska)

Austriackie Archiwum Dobrych Praktyk Edukacji Obywatelskiej gromadzi wskazówki metodyczne, scenariusze lekcji i praktyczne pomysły na projekty, które można realizować w klasie. <http://praxisboerse.politik-lernen.at>

Lista z pomysłami i zajęciami praktycznymi do wykorzystania w pracy nad poznawaniem własnych emocji.

http://www.csicsif.es/andalucia/modules/mod_ense/revista/pdf/Numero_33/MARIEM_D_RIS_2.pdf

Na hiszpańskiej stronie organizacji Inevery Crea znajdziesz 20 krótkich filmów, które skłaniają do refleksji na temat edukacji emocjonalnej.

<http://ineverycrea.net/comunidad/ineverycrea/recurso/10-cortometrajes-para-trabajar-la-educacion-emocio/0f46341c-920e-48da-8147-0656407da4f1>

Polski portal Równość.info zawiera wiele informacji na temat tożsamości osobistej i społecznej. <http://rownosc.info/>

Facing History and Ourselves to organizacja, która opracowała i upowszechnia wiele materiałów na temat tożsamości i historii, a także liczne publikacje i bieżące projekty dotyczące obywateli i praw człowieka. <https://www.facinghistory.org/for-educators/educator-resources/teaching-strategies/identity-charts>

BBC publikuje systematycznie na swojej stronie materiały dotyczące m.in. tożsamości i

relacjom. http://www.bbc.co.uk/schools/pshe_and_citizenship/personal_wellbeing/

ROZWIĄZYWANIE KONFLIKTÓW

Kontekst ogólny

Umiejętność refleksji oraz uznawania odmiennych poglądów, opinii i zainteresowań innych ludzi jest - we wszystkich pluralistycznych społeczeństwach - podstawą podejmowania decyzji w sposób demokratyczny. Pierwszy artykuł Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka stanowi: Wszyscy ludzie rodzą się wolni i równi pod względem swej godności i swych praw. Są oni obdarzeni rozumem i sumieniem i powinni postępować wobec innych w duchu braterstwa.

Konflikty należy postrzegać zatem jako niezbędne w systemie demokratycznym, ponieważ wynikają z naturalnie odmiennych poglądów i doświadczeń. Ważne jest tylko, by nimi zarządzać w demokratyczny sposób.

Kontekst polityki europejskiej

Współczesna pedagogika rozwiązywania konfliktów opiera się na uznaniu racji i interesów różnych stron zaangażowanych w daną sytuację w celu uzyskania pokojowego rozwiązania, osiągniętego za obopólną zgodą. Przygotowanie do rozwiązywania konfliktów musi zatem opierać się na pogłębianiu refleksji tak na temat relacji interpersonalnych, jak i interakcji systemowe (międzygrupowych). Warto mieć świadomość, że wszystko może prowadzić do ewentualnych konfliktów interesów, ponieważ koliduje z innymi ludźmi czy strukturami.

Przygotowany przez Radę Europy podręcznik *Growing up in a Democracy. Lesson plans for primary level* podkreśla znaczenie sytuacji konfliktowych i sposobów radzenia sobie z nimi w doświadczeniu dzieci. Autorzy zwracają uwagę na to, że zależności od wieku dzieci, pojawiają się u nich różnorodne naturalne strategie rozwiązywania konfliktów.

Praca z dziećmi nad ich podejściem do sytuacji konfliktowej sprawia, że zmniejsza się poziom ich osobistego zaangażowania w konflikt na rzecz komunikacji i ewentualnej współpracy pomiędzy dwojgiem lub większą liczbą osób. Wejście w taki proces sprawia, że dziecko nie dąży do stronnicych rozwiązań, a opinie i stanowiska wszystkich zaangażowanych stron są brane pod uwagę.

Aktywność: Wszystko w porządku! Naprawdę?

Czas: 45-60 minut

Cele:

Uczniowie i uczennice

- uczą się rozróżniać, czym jest dobro publiczne i dobro prywatne poprzez rozpoznawanie problemów, które dostrzegają w swojej klasie;

- poszukują metod rozwiązywania konfliktów;
- ćwiczą dostrzeganie odmiennych poglądów, osobowości i zachowań.

Wiek: 8+

Materiały dydaktyczne:

- informacja na temat klasyfikacji dwóch kategorii problemów;
- niewielka kartka papieru (typu post-it) dla każdego ucznia, ołówki;
- papierowa tablica demonstracyjna/flipchart.

Przebieg

1. Nauczyciel zapisuje na tablicy temat: „Wszystko w porządku! Naprawdę?”. Uczniowie otrzymują zadanie, aby zastanowić się nad wszystkimi czynnikami/sprawami w ich klasie, które - ich zdaniem - nie są w porządku. Nauczyciel, przydzielając uczniom zadania do wykonania, powinien zwrócić uwagę na to, że problemy i konflikty mogą pojawić się w różnych obszarach funkcjonowania klasy (np. na lekcji, podczas wspólnej pracy z kolegami, w relacjach między chłopcami a dziewczętami, w sytuacjach, gdy uczniowie korzystają z tej samej ławki lub sali lekcyjnej).

2. Uczniowie spisują na małych karteczkach papieru wszystkie problemy lub spory, jakie przyjdą im do głowy. Następnie po kolei podchodzą do tablicy i je przyklejają. Gdy wszystkie kartki są już przyklejone, uczniowie siadają w kręgu naprzeciwko tablicy demonstracyjnej.

3. Nauczyciel w podsumowaniu samodzielnej aktywności uczniów powinien zwrócić uwagę na to, że istnieją dwa rodzaje problemów – indywidualne i wspólne oraz podaje przykłady sięgając do zapisów uczniowskich (np. zbyt duży hałas w klasie jest problem wspólnym, ale zbyt mało miejsca na ławce jest problemem indywidualnym).

Warto pozwolić uczniom na samodzielne przyporządkowanie spisanych wcześniej problemów do odpowiednich kategorii (uczniowie mogą to robić na forum, w parach lub małych zespołach). Jeśli pracujemy z uczniami młodszymi możemy przygotować wcześniej dwa arkusze papieru z krótkimi wyjaśnieniami, na czym polegają „wspólne problemy i spory” i „indywidualne problemy i spory”.

4. Gdy uczniowie skończą grupowanie problemów i konfliktów, prosimy każdą parę/grupę o podsumowanie pracy i podanie przykładów problemów/sporów z każdej kategorii. W razie wątpliwości lub niezgody na przedstawiony podział wspólnie zastanówcie się, skąd wynikają rozbieżności.

5. W następnym kroku nauczyciel rozpoczyna rozmowę o tym, które z zasygnalizowanych przez uczniów problemów wspólnych i problemów indywidualnych można z łatwością rozwiązać.

Podziel uczniów na czteroosobowe grupy. Każda grupa wybiera dwa problemy lub spory z listy do wspólnej pracy w grupie. Uczniowie rozmawiają o swoich różnych pomysłach rozwiązywania konfliktów lub problemów tak, aby rozwiązania dotyczyły jedynie właściwej grupy lub osoby (w zależności od tego czy problem zalicza się do kategorii problemów indywidualnych czy wspólnych).

Wypracowane pomysły na rozwiązanie wybranych problemów/sporów uczniowie spisują na plakacie. W prezentacji końcowej podkreślają te rozwiązania, które preferuje cała grupa. Możesz też zaproponować uczniom - zamiast zapisywania lub ilustrowania rozwiązań – odegranie scenek na ten temat.

6. Na zakończenie możesz przeprowadzić ze swoimi uczniami rozmowę na temat tego, że istnieją różne metody rozwiązywania problemów lub sporów, a także o tym, w jaki sposób zdecydować, które podejście będzie najodpowiedniejsze do danej sytuacji.

BAZA DOBRYCH PRAKTYK

- Kompasik. Poradnik edukacji na rzecz praw dziecka (Compasito. Manual on Human Rights Education for Children) to zbiór sprawdzonych pomysłów i ćwiczeń na temat edukacji na rzecz praw człowieka w pracy z dziećmi, w tym takich, które umożliwią dzieciom odkrywanie własnej tożsamości.
www.eycb.coe.int/compasito/
<http://www.bc.ore.edu.pl/Content/185/Kompasik.pdf> (wersja polska)
- Kompas. Edukacja o prawach człowieka w pracy z młodzieżą (Compass. Manual on Human Rights Education with Young People) to zbiór sprawdzonych pomysłów i ćwiczeń na temat edukacji na rzecz praw człowieka w pracy z młodzieżą.
www.eycb.coe.int/Compass/en/contents.html
<http://www.bc.ore.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=189&from=publication> (wersja polska)
- Hands for Kids to portal, który prezentuje ćwiczenia dla dzieci w wieku szkolnym (np. jak zostać nawigatorem konfliktów lub mediatorem wśród swoich

rówieśników). <http://www.handsgermany.org/>

- Austriackie Archiwum Dobrych Praktyk Edukacji Obywatelskiej gromadzi wskazówki metodyczne, scenariusze lekcji i praktyczne pomysły na projekty, które można zrealizować w klasie. <http://praxisboerse.politik-lernen.at>
- White feather – together for fairness and against violence to program prowadzony przez the austriackie Federalne Ministerstwo Edukacji, Sztuki i Kultury. W programie prezentowane są informacje i materiały na temat różnych form przemocy (w szkole), programów profilaktycznych i propozycje projektów edukacji rówieśniczej.
- EDUCASOURCES to strona zaprojektowana z myślą o nauczycielach, udostępniająca sprawdzone narzędzia edukacyjne i prowadzona przez francuskie Narodowe Centrum Badań dla Nauczycieli.

<http://www.educasources.education.fr/selection-detail-152235.html>

- Polecamy hiszpańskojęzyczny przewodnik zawierający programy i strategie na rzecz współpracy w szkole.

http://www.leioa.net/vive_doc/guia_convivencia_cast.pdf

- Podręcznik hiszpański prezentuje scenariusze zajęć i programy edukacyjne na temat mediacji i rozwiązywania konfliktów.

<http://www.educacion.navarra.es/documents/27590/548485/Mediaci%C3%B3n+y+resoluci%C3%B3n+de+conflictos.+Actividad+Educativa.+Programa.pdf/8c032b6f-6e8f-4a70-86ba-df8f6977e8bc>

PRAWA DZIECKA

Kontekst ogólny

Początki rozwoju praw dziecka wiążą się z uświadomieniem, że dzieci potrzebują szczególnej ochrony i opieki. Dotkliwiej niż dorośli odczuwają skutki ubóstwa, działań wojennych, przemocy lub zanieczyszczenia środowiska, w którym żyją. W związku z tym każda decyzja, która ma wpływ na dzieci, powinna uwzględniać przede wszystkim dobro i zabezpieczenie ich interesów.

10

20 listopada 1989 roku Organizacja Narodów Zjednoczonych podjęła decyzję, że dzieci potrzebują specjalnej konwencji.¹ Konwencja o prawach dziecka była pierwszym prawnie wiążącym międzynarodowym instrumentem dotyczącym praw dziecka, podpisanym przez wszystkie państwa (z wyjątkiem Sudanu Południowego i Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej; Somalia ratyfikowała Konwencję w styczniu 2015 roku).

Zawiera 54 artykuły, które mają zagwarantować ochronę wszystkich młodych ludzi poniżej osiemnastego roku życia całym na świecie. Konwencja odzwierciedla nowy sposób postrzegania dziecka i jego statusu prawnego: dziecko, jako istota ludzka jest podmiotem praw, a jednocześnie, przynależąc do rodziny i społeczności, posiada wszystkie prawa i obowiązki stosownie do wieku.

Konwencja określa kompletne spektrum praw dziecka (politycznych i obywatelskich, socjalnych, ekonomicznych i kulturalnych, jak również praw humanitarnych). Jeszcze 25 lat temu dominowało przekonanie, że „to dorośli przyznają prawa dzieciom”, jednak w ostatniej dekadzie coraz większą uwagę zwraca się na prawo dzieci do uczestniczenia w decyzjach ich dotyczących.

Istnieją trzy protokoły opcjonalne do Konwencji o prawach dziecka (dodatkowe instrumenty prawne): 1) Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie angażowania dzieci w konflikty zbrojne; 2) Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie handlu dziećmi, dziecięcej prostytucji i dziecięcej pornografii oraz 3) Protokół fakultatywny do Konwencji o prawach dziecka w sprawie procedury składania zawiadomień.

Wszystkie kraje, które podpisały Konwencję muszą co 5 lat przedkładać Komitetowi Praw Dziecka sprawozdania odnośnie postępów poczynionych w kwestii wdrażania Konwencji. Ponadto, zachęca się organizacje pozarządowe i krajowych ekspertów w dziedzinie praw dziecka do przedkładania nieoficjalnego raportu (równoległe do raportu

¹ Konwencja o prawach dziecka przyjęta przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w 1989 roku.

rządowego) na temat możliwych naruszeń, które nie zostały uwzględnione w oficjalnym raporcie rządowym.

Konwencja o prawach dziecka zawiera 54 artykuły, które można rozpatrywać według trzech zagadnień (idea 3P): uczestnictwo (participation), ochrona (protection) i zapewnienie (provision). Zapewnienie (provision) nawiązuje do zaspokojenia podstawowych potrzeb, takich jak opieka zdrowotna, edukacja, żywność i czysta woda oraz schronienie. Ochrona (protection) oznacza szczególną opiekę przed aktami przemocy i wyzysku (między innymi).

Cztery główne zasady leżące u podstaw Konwencji o prawach dziecka rozumiane są następująco:

- Najlepiej pojęty interes dziecka powinien być sprawą nadrzędną we wszystkich działaniach dotyczących dzieci, a podejmowanych przez organy władzy publicznej czy instytucje prywatne.
- Dzieci i młodzież mają prawo uczestniczenia - w odpowiedni sposób - we wszystkich sprawach bezpośrednio ich dotyczących oraz wyrażania swoich opinii i poglądów.
- Zasada zapewniania rozwoju i odpowiednich warunków życia dziecka obejmuje prawo dziecka do życia, zapewnienia mu odpowiednich warunków i środków do życia, oraz możliwości rozwoju w wielu różnych aspektach (fizycznie, psychicznie, umysłowo, społecznie). Rządy powinny stworzyć odpowiednie środowisko, które pozwala na kompletny rozwój dzieci i młodzieży.
- Ochrona przed dyskryminacją oznacza, że wszystkie dzieci i młodzież mają takie same prawa, bez względu na pochodzenie, obywatelstwo, płeć, religię, pochodzenie etniczne, dochody rodziców, kolor skóry lub jakąkolwiek inną cechę.²

W szkolnym wypracowaniu Luis napisał: Zazwyczaj idę do szkoły bez śniadania. W lodówce, oprócz wina jest tylko stary ser. Mama i tata ciągle jeszcze śpią, gdy rano wychodzę z domu.

Christina ma 14 lat i pracuje 10 godzin dziennie w fabryce wyrobów włókienniczych w Bangladeszu.

David chodzi do szóstej klasy i jest nowym uczniem w swojej klasie. W ciągu ostatnich miesięcy zrobił się bardzo zamknięty w sobie. Inne dzieci w klasie naśmiewają się z niego i dokuczają mu kilka razy w tygodniu.

Co mają ze sobą wspólnego poszczególne przypadki opisane powyżej? We wszystkich ukazane jest naruszenie podstawowych praw dziecka, takich jak ochrona przed

² Więcej informacji na temat praw dziecka znajduje się na stronie www.crin.org. Polskim czytelnikom polecamy stronę Rzecznika Praw Dziecka.

przemocą, wyzyskiem, ubóstwem i nękaniami.

Źródło: Brinek, Gertude. *Junge Menschen und ihre Rechte*. Wien – Ohlsdorf: Edition Ausblick, 2013

www.edition-ausblick.at/gallery/gertrude-brinek-junge-menschen-und-ihre-rechte

Warto zwrócić uwagę na szczególny aspekt dotyczący kwestii łamania praw dziewcząt oraz nadużycia praw dziecka na tle seksualnym. Najnowsze dane wskazują, że na całym świecie nawet 50% napaści na tle seksualnym dotyczy dziewcząt poniżej 16 roku życia (UNICEF 2011) oraz szacuje się, że 1,8 mln dzieci jest wykorzystanych seksualnie w celach handlowych

Childfund Alliance. *The costs and economic impact of violence against children*, 2014

12

Kontekst polityki europejskiej

Raport „Warunki i jakość życia dzieci w krajach rozwiniętych. Analiza porównawcza” (UNICEF, 2013) przedstawia ranking 29 krajów rozwiniętych, sporządzony w oparciu o dane dotyczące warunków i jakości życia dzieci (kryteria oceny obejmują warunki materialne, zdrowie i bezpieczeństwo, edukację, zachowania i ryzyka, warunki mieszkaniowe i środowisko).

Na początku rankingu znajduje się pięć krajów nordyckich (Holandia na pierwszym miejscu). Nie wydaje się, że istnieje silna zależność pomiędzy wartością PKB przypadającą na jednego mieszkańca a warunkami i jakością życia dzieci w tym kraju.

Generalnie, w pierwszej dekadzie XXI większość wskaźników (ale nie wszystkie) określających warunki i jakość życia dzieci poprawiła się (np. współczynnik umieralności dzieci, zachowania dotyczące zdrowia czy ryzykowne). Wyzwania, z którymi zmagają się Unia Europejska odnoszą się do przemocy w rodzinach i ośrodkach opiekuńczych (takich jak nadużycia czy zaniedbania) oraz handlu dziećmi do i pomiędzy krajami UE. Często łamane są prawa dzieci, które ubiegają się o azyl, gdy wiele z nich zostaje zatrzymanych lub odmawia im się dostępu do odpowiedniego pożywienia, warunków mieszkaniowych, edukacji czy opieki zdrowotnej.

Istnieją też grupy dzieci szczególnie narażone na dyskryminację (np. dzieci romskie, które często są wyłączone z procesów edukacyjnych lub dzieci niepełnosprawne). Ubóstwo dzieci i społeczne wykluczenie znacznie wzrosły w niektórych krajach UE w ciągu ostatnich 20 lat.

Ponadto około 350 mln dzieci na całym świecie jest zatrudnionych w rolnictwie, sektorze usługowym i różnych innych nieformalnych formach pracy³. Termin „wykorzystywanie dzieci do pracy” stosowany jest na określenie pracy, która jest niebezpieczna lub nieodpowiednia dla dzieci (uwzględniając wiek, rodzaj pracy,

³ International Labour Organisation

godziny pracy, brak perspektyw kształcenia), natomiast „praca dzieci” uważana jest jako zjawisko pozytywne i niemające wpływu na rozwój i zdrowie dziecka lub jego obecność na zajęciach lekcyjnych.⁴

Edukacja na rzecz praw dziecka

Istnieją dwa główne podejścia do efektywnego procesu nauczania i uczenia się o prawach dziecka. Pierwsze podejście odnosi się do uczenia się/nauczania interaktywnego i ukierunkowanego na dziecko, drugie zaś - do efektów wynikających z kombinacji WIEDZA - UMIEJĘTNOŚCI - POSTAWY.

Skuteczna edukacja na rzecz praw dziecka nie tylko dostarcza wiedzę o prawach dziecka, ale też rozwija u dzieci zdolności, które są im niezbędne w codziennym życiu, aby mogły te prawa chronić i z nich korzystać.

Aktywność: Inne życie, ten sam świat

Czas: 45-60 minut

Wiek: 7+

Uczniowie i uczennice:

- poznają w sposób interaktywny prawa dziecka – potrafią wskazać ich przejawy w swoim codziennym życiu oraz wymienić korzyści z nich płynące;
- wskazują różnice, wynikające z tego, w którym miejscu świata rodzi się dany człowiek, zwłaszcza różniące pod względem realizowania i przestrzegania ich praw.

Materiały dydaktyczne:

- 3 historie przygotowane dla zespołów; ew. zdjęcia, plakaty ilustrujące wybrane historie
- opcjonalnie: tablica/flipchart lub materiał wydrukowany z listą praw dziecka (wersja uproszczona)

Przebieg

1. Klasę dzielimy na sześć zespołów. Każdy zespół otrzymuje jedną z sześciu historii (materiał zamieszczony poniżej). Oprócz przygotowanych historii nauczyciel lub trener może przygotować zdjęcia lub plakaty, aby pogłębić prezentowany temat.

⁴ Tymczasem niektóre ruchy społeczne i organizacje podniosły głosy sprzeciwu przeciwko całkowitemu zakazowi pracy dzieci (np. EQUO Mercato we Włoszech - www.euqomercato.it, niemieckie stowarzyszenie Pronats wspierające pracę dzieci i młodzieży - www.pronats.de, czy World Movement of Working Children w Ameryce Łacińskiej).

2. *Dzieci zapoznają się z wybraną historią i próbują sobie wyobrazić dalszy scenariusz i konsekwencje, jakie poniosą bohaterowie tej historii. Następnie, zespoły odpowiadają na pytanie: Jak zmieniłaby się sytuacja każdego z dzieci, gdyby spełniono ich prawa? albo ustnie, w formie pisemnej lub plastycznej (np. rysując odpowiedzi na plakacie lub robiąc wyklejanki). Uczniowie mogą też odegrać scenki na podstawie scenariuszy.*
3. *Po zakończeniu ćwiczenia poproś dzieci, aby opisały, co się działo podczas szukania odpowiedzi na pytania i poproś, by podzieliły się swoimi refleksjami i efektami pracy z resztą klasy.*
4. *Zaproś uczniów do refleksji nad ich własnymi doświadczeniami z prawami dziecka oraz tym, w jaki sposób według nich, owe prawa są przestrzegane i/lub naruszane. Każdemu dziecku rozdaj pytania: Co to są prawa dziecka? Czy możesz wymienić jakieś z nich? Co każde z tych praw dla ciebie oznacza? W jakich sytuacjach w twoim codziennym życiu uważasz, że prawa dziecka są przestrzegane? Kiedy nie są respektowane?*

Starszym dzieciom możesz dodatkowo zadać pytania: Co możesz zrobić, aby zmienić sytuację dzieci, których prawa nie są przestrzegane (odwołaj się do własnych doświadczeń lub przekazów medialnych)? Do jakich organizacji lub grup zwróciłbyś/zwróciłabyś się o pomoc?

5. *Dobrym pomysłem może być też zrobienie tablicy na ścianę z wypisanymi na niej prawami dziecka. Należy pamiętać, że chłopcy i dziewczęta, których prawa są łamane, bardzo cenią to, co dzieci z innych części świata uznają za oczywiste.*

Ciekawym doświadczeniem może się też okazać dyskusja z dziećmi na temat znaczenia posiadania rodziny i korzyści z tego wynikających, zabawek, którymi można się bawić - nawet, jeśli ma się tylko jedną, czy jak ważna jest szkoła w pobliżu domu i posiadanie przyborów do nauki.

HISTORIE (DZIECI W WIEKU 7-9 LAT)

Ranjid ma 8 lat i mieszka w Indiach. Codziennie musi wstawać o 7 rano, ponieważ jego szkoła jest bardzo daleko od domu. W szkole może przebywać tylko trzy godziny dziennie, bo potem musi wracać do domu i pomagać rodzinie.

- *Jakich praw pozbawiony jest Ranjid?*
- *Dlaczego byłoby lepiej dla Ranjida, gdyby mógł zostawać dłużej w szkole?*
- *Co powinien zrobić rząd, aby mieć pewność, że dzieci w Indiach będą miały zapewniane takie prawa?*

Senegal to państwo w Afryce, w którym mieszka Enam. Niestety, nie ma tam wielu środków medycznych i dlatego Enam jest bardzo chory. Brakuje leków, które mogłoby

go wyleczyć, a nie ma możliwości udać się do innego kraju na leczenie.

- Jakich praw pozbawiony jest Enam?
- Co by było, gdyby taka sytuacja dzieci miała miejsce w każdym państwie?
- Co powinien zrobić rząd, aby mieć pewność, że dzieci w Senegalii będą miały zapewniane takie prawa?

Lili wraz z rodziną przeniosła się do nowego miasta. W szkole, do której teraz chodzi, nigdy wcześniej nie było żadnego azjatyckiego dziecka. Lili często zdarzają się niemiłe sytuacje, jedne dzieci nie chcą się z nią bawić, inne robią sobie z niej żarty.

- Jakich praw pozbawiona jest Lili?
- Co według ciebie Lili powinna zrobić?
- Czy spotkało ciebie kiedyś coś podobnego?

HISTORIE (DZIECI W WIEKU 10-12 LAT)

Indira mieszka w Delhi. Jest dwunastoletnią dziewczynką, która nie może już chodzić do szkoły. Musiała z niej zrezygnować i zacząć pracę przez 10 godzin dziennie w fabryce, w której szyje się ubrania.

- Jakich praw pozbawiona jest Indira?
- Co by było, gdyby tak sytuacja dzieci miała miejsce w każdym państwie?
- Co powinien zrobić rząd, aby mieć pewność, że dzieci w Delhi będą miały zapewniane takie prawa?

W mieście w Gwinei mieszka Misha, dziewczynka która ma problem z nogami. Potrzebuje wózka inwalidzkiego, aby móc poruszać się bez niczyjej pomocy. Rodzice dziewczynki nie mają dostępu do opieki medycznej - co się bardzo często zdarza w ich kraju, więc Misha prawie nigdy nie wychodzi z domu.

- Jakich praw pozbawiona jest Misha?
- Co by było, gdyby taka sytuacja dzieci miała miejsce w każdym państwie?
- Co powinien zrobić rząd, aby mieć pewność, że dzieci w Gwinei będą miały zapewniane takie prawa?

Oscar jest nowym uczniem w swojej szkole. Trudno jest mu się z kimś zaprzyjaźnić, bo kiedy jego dwaj ojcowie odwożą i zabierają go ze szkoły, inne dzieci myślą, że jest dziwny. W czasie przerw lub na lekcjach często go pytają, dlaczego nie ma mamy i mówią mu, że nie jest to normalne. Niektóre dzieci śmieją się z Oskara i nie chcą się z nim z tego powodu bawić.

- Jakich praw pozbawiony jest Oskar?

- *Co według ciebie Oskar powinien zrobić?*
- *Czy spotkało ciebie kiedyś coś podobnego?*

BAZA DOBRYCH PRAKTYK

Educocol to francuski portal wspierający pracę dydaktyczną wokół praw dziecka. Zawiera informacje i linki do wielu krajowych organizacji zajmujących się tą dziedziną
<http://eduscol.education.fr/cid66251/journee-internationale-des-droits-de-l-enfant.html>

Exploring Childrens' Rights. Nine short projects for primary level (Dziewięć krótkich projektów dydaktycznych dla szkół podstawowych na temat edukacji na rzecz praw dziecka).

www.theewc.org/uploads/content/archive/2008_Exploringchildrenrights_en_1.pdf

Kompasik. Poradnik edukacji na rzecz praw dziecka (Compasito. Manual on Human Rights Education for Children) to zbiór sprawdzonych pomysłów i ćwiczeń na temat edukacji na rzecz praw człowieka w pracy z dziećmi.

www.eycb.coe.int/compasito/

<http://www.bc.ore.edu.pl/Content/185/Kompasik.pdf> (wersja polska)

Kompas. Edukacja o prawach człowieka w pracy z młodzieżą (Compass. Manual on Human Rights Education with Young People) to zbiór sprawdzonych pomysłów i ćwiczeń na temat edukacji na rzecz praw człowieka w pracy z dziećmi, w tym o tematyce związanej z prawami dzieci.

www.eycb.coe.int/Compass/en/contents.html

<http://www.bc.ore.edu.pl/dlibra/docmetadata?id=189&from=publication> (wersja polska)

Portal Oxfam oferuje zarówno materiały dydaktyczne, jak i dodatkowe informacje i przewodniki dla nauczycieli i na temat praw dziecka.

www.oxfam.org.uk/education/resources/childrens-rights

UNICEF na swojej stronie prezentuje zbiór materiałów dydaktycznych na temat praw dziecka, ale aby uzyskać dostęp do zasobów, trzeba się najpierw zarejestrować.

www.unicef.org.uk/rights-respecting-schools/resources/ideas-from-schools/

Portal www.kinderrechteschulen.de to źródło wskazówek, porad, materiałów dydaktycznych i wspomagających procesy integrowania praw dziecka z programami szkolnymi rozwijania szkół zgodnie z nimi. Witryna prowadzona jest przez stowarzyszenie MAKISTA (Make Children Strong), którego celem jest demokratyczny rozwój szkół.

Netzwerk Kinderrechte Österreich to sieć organizacji i instytucji na rzecz praw dziecka, które zaangażowane są w procesy realizacji Konwencji ONZ o prawach dziecka w Austrii. Strona internetowa sieci nie tylko dostarcza podstawowych informacji na temat

praw dziecka, ale także służy, jako platforma dla bieżących debat na tenże temat.

www.kinderhabenrechte.at

Kinderrechte sind Menschenrechte: Children's Rights are Human Rights to czasopismo dla nauczycieli publikowane przez Austriackie Centrum Edukacji Obywatelskiej polis. Polecany numer (polis aktuell Nr. 11/2014, zaktualizowana wersja w 2015) kładzie nacisk na Konwencję o prawach dziecka ONZ, oferuje materiały dydaktyczne z przykładami do użyciu w klasach; porusza skonfliktowane tematy pomiędzy prawami przyznawanymi dzieciom przez dorosłych i prawem do rzeczywistej partycypacji dzieci.

www.politik-lernen.at/site/gratisshop/shop.item/106326.html

Krótką i przygotowaną z myślą o dzieciach wersję Konwencji o prawach dziecka ONZ, dostępna w 24 językach (wersja elektroniczna, wersję papierową można zamówić bezpłatnie).

<http://pubshop.bmbf.gv.at/detail.aspx?id=440>

Rzecznik Praw Dziecka to organ władzy konstytucyjnej w Polsce, który stoi na straży praw dziecka. Na stronie Rzecznika dostępne są scenariusze lekcji dla nauczycieli oraz szeroki wachlarz dokumentów i informacji na temat praw dziecka.

<http://brpd.gov.pl/ksiazki-informatory-poradniki>

UNICEF in Poland współpracuje ze szkołami, a oprócz tego prowadzi liczne inne działania i projekty. Udostępnia materiały edukacyjne, które zostały przygotowane w konsultacji z ekspertami w dziedzinie.

www.unicef.pl/Wspolpraca-ze-szkolami/Materialy-dydaktyczne

Spanish League of Education and Popular Culture to witryna internetowa o prawach dziecka, prowadząca comiesięczne kampanie na temat różnych zagadnień do pracy i refleksji nad prawami dziecka.

www.rayuela.org/

El cazo de Lorenzo/The hunt of Lorenzo to strona przeznaczona dla dzieci zawierająca proste słownictwo i zabawne ilustracje. Autorka strony odtwarza codzienne życie różnych dzieci: ich trudności, cechy, przeszkody, które przed nimi stoją.

www.editorialjuventud.es/3781.html